

УДК373.31

DOI: 10.35619/iiu.v1i18.572

Потапчук Тетяна

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри теорії та методики дошкільної і спеціальної освіти
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: 0000-0003-1680-6976
e-mail: tatvolod@ukr.net

Пукас Іванна

кандидат педагогічних наук, старший викладач
кафедри теорії та методик дошкільної освіти Кам'янець-Подільського
національного університету імені Івана Огієнка,
м. Кам'янець-Подільський, Україна
ORCID: 0000-0001-6965-8896
e-mail: pukas.ivanna@kpnpu.edu.ua

Каньоса Наталія

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та методик дошкільної освіти Кам'янець-Подільського
національного університету імені Івана Огієнка,
м. Кам'янець-Подільський, Україна
ORCID: 0000-0002-3716-9112
e-mail: kanosa@kpnpu.edu.ua

СПІВПРАЦЯ ПЕДАГОГА З БАТЬКАМИ У ЗМІСТІ ПОЛІКУЛЬТУРНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ

Анотація. У статті визначено, що особливо важливим є аспект полікультурного виховання дітей дошкільного віку, оскільки саме на цьому етапі створюються найбільш сприятливі умови для формування їхнього полікультурного світосприйняття. Запропоновано програму співпраці батьків і педагогів у сфері полікультурного виховання дітей, яка повинна не лише містити нові ідеї, але й допомагати їх розумінню та досягненню позитивних результатів.

Обґрунтовано, що програма співпраці батьків зорієнтована на досягнення важливих цілей у вихованні дітей та визначається не лише їхніми індивідуальними рисами, але й загальними поняттями сучасної освіти. Мета програми полягає в стимулюванні батьківського інтересу, надії та підтримки, сприяючи розвитку різних аспектів особистості дитини. Ключовими принципами розробки вмісту програми є: акумуляційний, інноваційний, мобілізаційний, принцип конкретності та якості. Принцип акумуляції враховує включення до програми таких положень, які належним чином акумулюють і відображають інтереси різних груп батьків. Інноваційний принцип передбачає

введення новітніх ідей та підходів у програму, щоб сприяти активному та цільовому вихованню. Мобілізаційний принцип спрямований на те, щоб викликати бажання та прагнення батьків впроваджувати теоретичні знання у практику виховання дітей у співпраці з ними. Принцип конкретності та якості передбачає чітке та зрозуміле формулювання положень програми з урахуванням їхньої якості та реальної застосовності. Програма має мобілізувати батьків, стимулюючи їх бажання впроваджувати теоретичні знання у практику виховання дітей у співпраці з ними. Оцінюючи її зміст, вони повинні знаходити відповіді на свої питання та розуміти можливі наслідки для своїх сімей, особистості та дітей при успішній реалізації запропонованих положень.

Ключові слова: співпраця педагога з батьками, полікультурне виховання дітей, полікультурне середовище, програма, модель, принципи, заклад дошкільної освіти (ЗДО).

Постановка проблеми. Для забезпечення сприятливих умов життя й виховання дитини, формування основ повноцінної, гармонійної особистості необхідні зміцнення й розвиток тісного зв'язку й взаємодії педагогів ЗДО й родини. Для ефективної взаємодії педагогів з батьками важливо мати об'єктивне розуміння умов, в яких здійснюється ця взаємодія. Однією з ключових цілей цього процесу є надання дорослими членами сімей фундаментальних знань, навичок та умінь, необхідних для правильної побудови та реалізації полікультурного виховання дітей. Також важливо встановлювати та розвивати відносини взаєморозуміння, взаємоповаги та взаємодопомоги між старшими і молодшими членами родини.

Для досягнення цих цілей необхідно розуміти реальну картину життя кожної сім'ї та рівень психолого-педагогічної підготовки батьків для виконання їхньої виховної функції. Це включає у себе знання про різні групи батьків залежно від їхнього ставлення до виховання та навчання дітей, а також розподіл цих груп в межах певного співтовариства. Треба враховувати, які потреби, інтереси та прагнення існують в різних групах батьків.

Крім того, важливо вивчати взаємини між дорослими і дітьми в родинях, віднесених до кожної групи: чице взаєморозуміння, недовіра, дружба чи ворожнеча. Це допомагає краще розуміти динаміку взаємодії та побудову відносин в різних сімейних контекстах. Важливе значення мають знання про найбільш гострі проблеми сучасної сім'ї (зрозуміло, першочергова увага тут має приділятися виховному аспекту її діяльності, зокрема її полікультурній спрямованості). Інакше кажучи, необхідна своєрідна інвентаризація проблем, які найбільш чітко зачіпають інтереси дитини в сім'ї.

Аналіз останніх досліджень з проблеми. Історико-педагогічний аспект цієї проблеми знайшов відображення у науковому доробку Н. Вахняк (2011), К. Крутій (2010). Змістовий аспект полікультурної освіти, виявлення оптимальних засобів її реалізації досліджували Л. Зданевич (2009), В. Компанієць (2004), І. Перепелюк (2012) та ін. В. Бойченко (2006), Н. Горбачук (2014) у своїх дослідженнях акцентують увагу на тому, що діти характеризуються відкритістю до навколишнього світу, єдністю емоційно-

вольових та пізнавальних аспектів діяльності. Саме тому в цей період закладаються підвалини формування та розвитку повноцінної полікультурної особистості.

Мета статті – висвітлення окремих аспектів полікультурного виховання дітей дошкільного віку в тісному зв'язку педагога з батьками.

Виклад основного матеріалу дослідження. Питання полікультурного виховання дітей дошкільного віку визначено в нормативно-програмових документах дошкільної освіти, зокрема, у новій редакції Базового компоненту дошкільної освіти в Україні (2021). Ця редакція робить центральний акцент на гуманізацію, яка втілюється через формування у дітей дошкільного віку національних та моральних цінностей. При цьому особливий акцент на національній приналежності робиться з позицій спільності та взаємодоповнюваності всіх націй на планеті.

У випускників закладів дошкільної освіти передбачено формування «комплексу уявлень про державу, народи, нації, суспільство, людство як узагальнені категорії; знання про те, що світ населяють різні народи, вони мають особливості зовнішнього вигляду, типові види занять, особливості побуту, пов'язані з умовами проживання, різняться за кольором шкіри, волосся, розрізом очей, зростом, статурою, зовнішністю, звичаями тощо, люди у різних країнах розмовляють різними мовами» (Компанієць, 2004).

Знання про актуальні проблеми, що існують у сучасних сім'ях, має велике значення, зокрема в контексті виховання дітей та полікультурної орієнтації. Це передбачає проведення своєрідної інвентаризації та ранжування цих проблем з урахуванням їхнього впливу на дитину в сім'ї. Багато фахівців та батьків, які вивчають ці питання, зазвичай безпосередньо реагують на питання щодо пріоритетності таких аспектів, як біологічні та мікросоціальні фактори дитячої нервозності, важкості у поведінці, проблеми взаємин батьків і дітей, шляхи подолання конфліктів тощо (Вахняк, 2011).

Це завдання ставить вимогу до проведення глибокого аналізу та визначення пріоритетів для подальшої розробки стратегій взаємодії з батьками. Таке обґрунтоване розуміння об'єктивних умов дозволяє ретельно визначити напрямки та завдання в роботі з батьками, що є ключовим і складним аспектом цього процесу.

Розробка стратегії у вигляді програмиспівпраці батьків і педагогів у полікультурному вихованні дітей, яка відображає особливості діяльності педагога, вимагає врахування концептуальних основ. Існують кілька моделей, серед яких можна виділити такі:

модель моралізування: ґрунтується на особистих переконаннях вчителя або на директивах зверху. Важливо зазначити, що особисті переконання формуються на основі власного досвіду, і вони можуть бути дуже різноманітними. Щодо директив, їх використання неоднозначне - вони можуть бути сприйняті позитивно та стати власними переконаннями вчителя, або ж викликати внутрішній опір;

модель залякування використовує ідеї пригнічення батьків через можливі наслідки та проблеми виховання дітей, розглядаючи їх через призму сучасних

соціально-політичних та соціально-економічних проблем та їх негативного впливу на розвиток особистості.

У рамках пізнавальної або фактично-інформаційної моделі батькам пропонується обґрунтована та надійна інформація про зміст, засоби і методи полікультурного виховання дітей, але ця модель не включає в себе розвиток поведінкових навичок і звичок.

Афективно-освітня модель заслуговує на увагу, оскільки, крім передачі знань, вона спрямована на формування переконань, оцінок та емоційного ставлення. У рамках цієї моделі проводиться робота з батьками для розвитку у них почуття самоповаги та формування системи особистісних цінностей.

У поведінкових моделях велика увага приділяється розвитку навичок прийняття рішень та ефективних дій у складних ситуаціях через проведення спеціальних тренінгів, рольових ігор та інших активних методів. Особливий акцент робиться на навичках взаємодії батьків із дітьми в сфері комунікації та вирішення проблем.

Кожна з визначених моделей має свої переваги та недоліки, які проявляються залежно від умов використання та характеру вирішуваних проблем. Проте всі вони є важливими і можуть мати належний ефект при адекватному та комплексному використанні в роботі з психолого-педагогічною підтримкою сім'ї (Бойченко, 2006).

Важливою складовою роботи з батьками є тактика як сукупність засобів і методів досягнення ближніх, швидко досяжних, а також віддалених у часі результатів. Від вибору тактичних прийомів, продуманості їх застосування багато в чому залежить реалізація стратегічної лінії.

Наступним етапом у розробці програми співпраці було визначено пошук та формулювання мети, яка має важливе значення для батьків і, водночас, досягнення якої для них може мати. Знаходження такої мети є важливим завданням через необхідність надихнути батьків на отримання відповідних знань і підтримку їхніх зусиль для досягнення цієї мети. Практика свідчить, що батьки часто не задумуються над такими аспектами, тому мета іноді обирається на основі конкретних рис дитини (наприклад, самостійність, доброта, впевненість у собі, працьовитість) або обираються більш загальні поняття (наприклад, виховати гарну людину, особистість сучасного типу). Зрозуміло, що мети для різних сімей можуть бути різними, але при бажанні можна об'єднати різні цілі за певними показниками (Вахняк, 2011).

Незалежно від сформульованої мети та визначених завдань, фахівці вважають, що обов'язковими принципами побудови змісту програми є: акумуляційний, інноваційний, мобілізаційний, принцип конкретності та якості (Бойченко, 2006). Для визначення їхнього смислового значення розглянемо кожен з цих принципів.

Акумуляційний принцип передбачає включення в зміст програми таких положень і інформації, які адекватно акумулюватимуть та відображатимуть інтереси різних груп батьків. Більшість програм, що використовуються в роботі з батьками, рідко враховують цей принцип, оскільки, зазвичай, вони не базуються на інтересах конкретних груп батьків, а на загальних завданнях виховання.

Інноваційний принцип передбачає включення в програму новаторських ідей та підходів. Потреба у цьому принципі випливає з того, що люди завжди прагнуть дізнатися щось нове. Особливо для батьків важливо мати можливість вирішувати виховні завдання та ефективно вирішувати внутрішньо сімейні проблеми, що актуалізує цей принцип.

Важливо зважати на те, що програма співпраці батьків і педагогів у полікультурному вихованні дітей повинна не лише пропонувати нові ідеї, а й розкривати їх зміст і направляти на досягнення позитивних результатів під час їх реалізації. Беручи до уваги те, що впровадження конкретних положень та ідей вимагає спільних зусиль всіх членів родини, програма має мобілізувати батьків, сприяючи їхньому бажанню впроваджувати теоретичні знання у практику виховання дітей у співпраці з ними.

Ефективність програми співпраці батьків і педагогів у полікультурному вихованні дітей досягається тоді, коли дорослі вбачають у ній відображення своїх інтересів. Оцінюючи зміст програми, батьки повинні знаходити відповіді на свої питання та дізнаватися про можливі наслідки для своїх сімей, їх особистості та дітей у випадку успішної реалізації запропонованих положень. Це є основною ідеєю мобілізаційного принципу.

Щодо четвертого принципу, який слід дотримуватися при підготовці та побудові програм – принцип конкретності, важливо, аби положення програми були сформульовані зрозуміло та конкретно.

Зазначена інформація може бути зібрана під час визначення об'єктивних умов виховного потенціалу та можливостей конкретних сімей.

Валентина Бойченко, кандидат педагогічних наук ще у 2006 році розробила програму підвищення педагогічної культури батьків, яка включала бесіди, ігри, диспути, анкетування та інші форми робіт. Так, у процесі бесіди розкривалася сутність таких моральних якостей, як доброта, співчуття, доброзичливість, повага до іншої людини, чуйність тощо. Під час гри намагалися створити сприятливі умови для кращого пізнання батьками один одного, виявлення їхнього «полікультурного» складу. Заняття за темою «Виховання дитини в умовах полікультурності» було присвячене ознайомленню батьків із національним складом регіону, роз'ясненню сутності його впливу на розвиток дитини, основними проблемами, які можуть виникати (і виникають) за таких умов. Після цього було зауважено, що більшість дітей є дружелюбними, життєрадісними та веселими; вони вміють гратися разом, уникають образ, не застосовують образливі слова, і виявляють уміння дружити та поважати один одного. Це великою мірою заслуга їх сімей, де батько та мати проявляють любов до своєї дитини та ставлять за мету виховати її доброю і чутливою особистістю. Якщо батьки дають пояснення дитині щодо того, як вести себе в складному світі, щоб бути добрим і розумним, дитина поступово усвідомлює, що для цього вона сама повинна бути доброю, виявляти співчуття до інших, дотримуватися культури поведінки та спілкування.

Отже, реалізація завдань полікультурного виховання дітей можлива тільки в полікультурному середовищі, яке повинно бути полікультурним не лише за своєю складовою частиною, а й за сутністю. Тобто полікультурне середовище

визначається здатністю до взаємодії, співпраці та взаємозбагачення в різних сферах діяльності, а не конфлікту.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Отже, у процесі впровадження програми співпраці батьків і педагогів у полікультурному вихованні дітей вносилися необхідні зміни, що були пов'язані із конкретними проблемами окремих сімей. Особлива увага приділялася можливостям середовища, в якому проживають діти. При цьому намагалися не лише передавати батькам теоретичні знання, але й формувати у них практичні навички та вміння, залучаючи до діяльності, що сприяє зміні (за необхідності) їхнього уявлення про сімейне виховання та збагачення його полікультурним вектором.

Таким чином, подальшу роботу вбачаємо у розробці методичних рекомендацій з полікультурного виховання в сучасному освітньому просторі ЗДО.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Вахняк, Н. (2011). Взаємодія дошкільних навчальних закладів з молодією сім'єю в педагогічній теорії та практиці. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького. Серія «Педагогіка»*. №7, сс. 273–281.

Крутій, К. (2010). *Технологія формування полікультурної особистості (конспекти занять з українського народознавства з дітьми старшого дошкільного віку)*. Запоріжжя: ТОВ «ЛПКС» ЛТД. 220 с.

Зданевич, Л. (2009). *Теоретичні підходи до полікультурного виховання дітей дошкільного віку*. URL : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/peddysk/2009_5/zdanevych.pdf (дата звернення 20.09.2023)

Компанієць, В. (2004). Сутність і особливості сучасного полікультурного виховання. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. праць*. Київ – Житомир: Вид-во ЖДУ, Вип. 6. Кн. 1, сс. 62–67.

Перепелюк, І. (2012). Полікультурне виховання дошкільників, як складова професійної підготовки педагогів-вихователів: етнорегіональний досвід. *Педагогічний дискурс*. № 13, сс. 272–276.

Бойченко, В. (2006). *Полікультурне виховання молодших школярів у навчально-виховному процесі школи*. Кандидат педагогічних наук. Умань. 189 с.

Горбачук, Н. (2014). Виховання дошкільників у полікультурному середовищі [Education of Preschoolers in a Multicultural Environment]. Патик Т., Франко О. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. № 4, сс. 50 – 61.

Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. URL : <https://mon.gov.ua/ua/news/novij-bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-2021> (дата звернення 12.09.2023)

REFERENCES

- Vakhniak, N. (2011). Vzaiemodiia doshkilnykh navchalnykh zakladiv z molodoiu simieiu v pedahohichnii teorii ta praktytsi [Interaction of Preschool Educational Institutions with Young Families in Pedagogical Theory and Practice]. *Naukovyi visnyk Melitopolskoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu imeni Bohdana Khmelnytskoho. Seriiia "Pedahohika". No 7, ss. 273–281.* [in Ukrainian]
- Krutii, K. (2010). *Tekhnolohiia formuvannia polikulturnoi osobystosti (konspekty zaniat z ukrainskoho narodoznavstva z ditmy starshoho doshkilnoho viku)* [The Technology of Forming a Multicultural Personality (Summaries of Classes on Ukrainian Ethnology with Children of Older Preschool Age)] Zaporizhzhia: TOV "LIPS" LTD. 220 s. [in Ukrainian]
- Zdanevych, L. (2009). *Teoretychni pidkhody do polikulturnoho vykhovannia ditei doshkilnoho viku* [Theoretical Approaches to Multicultural Education of Preschool Children]. URL : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/peddysk/2009_5/zdanevych.pdf (data zvernennia 20.09.2023) [in Ukrainian]
- Kompaniets, V. (2004). *Sutnist i osoblyvosti suchasnoho polikulturnoho vykhovannia.* [The Essence and Features of Modern Multicultural Education]. *Teoretyko-metodychni problemy vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi : zb. nauk. prats.* Kyiv – Zhytomyr: Vyd-vo ZhDU, Vyp. 6. Kn. 1, ss. 62–67. [in Ukrainian]
- Perepeliuk, I. (2012). *Polikulture vykhovannia doshkilnykiv, yak skladova profesiinoi pidhotovky pedahohiv-vykhovateliv: etnorehionalnyi dosvid [etnorehionalnyidosvid [Multicultural Education of Preschoolers as a Component of Professional Training of Teachers-educators: ethno-regional Experience]. Pedahohichnyi dyskurs. No 13, ss. 272–276.* [in Ukrainian]
- Boichenko, V. (2006). *Polikulture vykhovannia molodshykh shkoliariv u navchalno-vykhovnomu protsesi shkoly* [Multicultural Education of Younger Schoolchildren in the Educational Process of School]. Kandydat pedahohichnykh nauk. Uman. 189 s. [in Ukrainian]
- Horbachuk, N. (2014). *Vykhovannia doshkilnykiv u polikulturnomu seredovyshchi.* /Patyk T., Franko O. *Vykhovatel-metodyst doshkilnoho zakladu. No 4, ss. 50 – 61.* [in Ukrainian]
- Bazovyi komponent doshkilnoi osvity v Ukraini* [Basic Component of Preschool Education in Ukraine]. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/novij-bazovij-komponent-doshkilnoyi-osvity-2021> (data zvernennia 12.09.2023) [in Ukrainian]

TEACHER-PARENTS COOPERATION IN THE CONTENT OF MULTICULTURAL EDUCATION OF CHILDREN

Tetiana Potapchuk

Doctor of Sciences (in Pedagogy), Professor,
Professor at the Department of Theory and Methods Preschool and Special
Education of the Vasyl Stefanyk Precarpathian National University,
Ivano-Frankivsk, Ukraine
ORCID: 0000-0003-1680-6976
e-mail: tatvolod@ukr.net

Ivanna Pukas

Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer
at the Department of Theory and Methods of Preschool Education of the Ivan
Ohienko Kamianets-Podilskyi National University,
Kamianets-Podilskyi, Ukraine
ORCID: 0000-0001-6965-8896
e-mail: pukas.ivanna@kpnu.edu.ua

Nataliia Kanosa

Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Theory and Methods of Preschool
Education of the Ivan Ohienko Kamianets-Podilskyi National University,
Kamianets-Podilskyi, Ukraine
ORCID: 0000-0002-3716-9112
e-mail: kanosa@kpnu.edu.ua

Abstract. The article deals with the aspect of multicultural education of preschool children as this stage is the most favorable for the formation of their multicultural worldview. The author proposes a program of cooperation between parents and teachers in the field of multicultural education of children, which should not only contain new ideas, but also help to understand them and achieve positive results.

It is substantiated that the program of parental cooperation is focused on achieving important goals in the upbringing of children and is determined not only by their individual characteristics, but also by the general concepts of modern education. The aim of the program is to stimulate parental interest, hope and support, contributing to the development of various aspects of the child's personality. The key principles for developing program content are: accumulation, innovation, mobilization, specificity and quality. The principle of accumulation takes into account the inclusion of provisions in the program that properly accumulate and reflect the interests of different groups of parents. The innovation principle involves the introduction of new ideas and approaches into the program to promote active and targeted parenting. The mobilization principle aims to arouse the desire and aspiration of parents to implement theoretical knowledge in the practice of raising children in cooperation with them. The principle of specificity and quality implies clear and understandable formulation of the program provisions, taking into account their quality and actual applicability. The program should mobilize parents by stimulating their desire to implement theoretical knowledge in their child-rearing practices in cooperation with them. When evaluating its content, they should find answers to their questions and understand the possible consequences for their families, themselves and their children if the proposed provisions are successfully implemented.

Keywords: cooperation of a teacher with parents, multicultural education of children, multicultural environment, program, model, principles, preschool educational institution (PEI).

Стаття надійшла до редакції 09.10.2023 р.